

Utbildningsdepartementet

YTTRANDE

Diarienummer U2021/01369

2021-06-17

Yttrande över slutbetänkandet Bättre möjligheter för elever att nå kunskapskraven – aktivt stöd- och elevhälsoarbete samt stärkt utbildning för elever med intellektuell funktionsnedsättning (SOU 2021:11)

Autism- och Aspergerförbundet överlämnar härmed sitt yttrande över rubricerade betänkande. Vi arbetar för att skapa bättre levnadsvillkor för personer med autism. Vår vision är ett samhälle där alla kan delta, där personer med autism möts med respekt och har bra livskvalitet genom hela livet. Förbundet representerar cirka 18.500 medlemmar och bland dessa finns personer med egen funktionsnedsättning, närstående och personer som är professionellt verksamma inom området.

Sammanfattning av Autism- och Aspergerförbundet synpunkter på utredningens förslag

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker utredningens förslag men menar att utredningen i vissa delar hade kunnat gå längre med tydligare förslag.

Elevhälsoarbetet är en central del av utredningen. Utredningen konstaterar att elevhälsans förebyggande och hälsofrämjande arbete måste förstärkas och lämnar förslag som verkar i rätt riktning. Vi anser dock att det krävs mer. Vi saknar tydligare skrivningar i skollagen när det gäller krav på en skolmiljö som fungerar för alla barn och elever. Det borde finnas krav på huvudmän och rektorer att skolor dels byggs men även planeras och utformas utifrån principen om universell utformning.

Vi saknar förtydligande om andra professioner inom elevhälsan, särskilt gynnsamt för elevgruppen med autism är arbetsterapeuter vilka har särskilt fokus på miljöaspekter i relation till individen.

Det är glädjande att utredningen föreslår att specialpedagog eller speciallärare ska ingå i elevhälsan. Men det är angeläget att vi får en speciallärarinriktning mot autism, vilket saknas idag. Vi anser också att det i rektorsprogrammet måste ingå kompetens om olika funktionsnedsättningar, i synnerhet om autism. Ett ytterligare förslag är att även erbjuda kuratorer adekvat vidareutbildning.

När det gäller förslaget om en numerär reglering av en acceptabel lägsta nivå för tillgång till elevhälsan menar vi att hänsyn måste tas till skolors olika förutsättningar och storlek.

Slutligen menar vi att behovet av kompetensutveckling av elevassistenter är lika viktig i alla skolformer samt att de får tillräcklig kunskap om elevers olika funktionsnedsättningar.

6 Analys och förslag för ett förstärkt stöd- och elevhälsoarbete

6.4.1 Krav på specialpedagog eller speciallärare inom elevhälsan

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker förslaget om krav på specialpedagog eller speciallärare inom elevhälsan.

6.4.2 Krav på förbättrade möjligheter till vidareutbildning till specialpedagog och speciallärare

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker förslaget om förbättrade möjligheter till vidareutbildning till specialpedagog och speciallärare. Vi efterfrågar utöver detta att det inrättas en specialläroinriktning mot autism vilket är nödvändigt då spetskompetens behövs för att bidra till förbättrade skolresultat för barn och elever med autism. Många lärare efterfrågar också tillgång till spetskompetens om autism, vilket bland annat framgår av Skolverkets rapport Tillgängliga lärmiljöer?¹. Det är positivt att förslaget även omfattar statsbidrag för lärares vidareutbildning i specialpedagogik inom den skolverksamhet som bedrivs inom Statens institutionsstyrelse.

6.4.3 Krav på att följa utvecklingen av utbildningsbakgrund bland kuratorer inom elevhälsan

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker förslaget om krav på att följa utvecklingen av utbildningsbakgrund bland kuratorer inom elevhälsan. Ett förslag kan vara att också erbjuda möjlighet till vidareutbildning för verksamma kuratorer som saknar adekvat utbildning så att förslaget inte skapar en brist på kuratorer i skolan.

6.5.1 Förlängning av statsbidrag för Specialpedagogik för lärande

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker förslaget om en förlängning av statsbidrag för Specialpedagogik för lärande men efterfrågar generellt långtidsuppföljning av resultatet särskilt när det gäller elevernas måluppfyllelse i relation till de specialpedagogiska satsningarna. Vi kan fortfarande inte se något positivt utfall för elevgruppen med autism. Måluppfyllelsen 2020 enligt vår skolenkät var låga 37 procent och har dessutom sjunkit i jämförelse med mätningarna 2016 och 2018 då måluppfyllelsen var 44 procent.

6.5.2 Bättre stöd för förebyggande och hälsofrämjande arbete

Autism- och Aspergerförbundet delar utredningens bedömning att det behövs bättre stöd för förebyggande och hälsofrämjande arbete men vi hade också velat se förtydliganden om detta i skollagen. Se vidare våra synpunkter under 7.7.2 En förtydligad reglering av elevhälsans uppdrag.

¹ Tillgängliga lärmiljöer?, rapport 440, Skolverket, 2016:
<https://www.skolverket.se/publikationsserier/rapporter/2016/tillgangliga-larmiljoer?id=3686>

6.5.3 Bättre kunskap om vårdgivaransvaret

Utredningens bedömning är att Skolverket bör säkerställa att hälso- och sjukvårdslagstiftningen om styrning och ledning av elevhälsans medicinska insatser berörs inom rektorsprogrammet och i skolchefsutbildningen. Autism- och Aspergerförbundet menar att det även är centralt att i ett sådant uppdrag säkerställa att det i rektorsutbildningen ingår kompetens om olika funktionsnedsättningar, i synnerhet autism, och vilka konsekvenser dessa får i ett skolsammanhang. Vår bild är att de rektorer som själva har erfarenhet och/eller kunskap om autism är bättre på att samarbeta och hitta fungerande lösningar för elever med autism.

6.6.1 Kunskapssammanställningar om elevhälsa och stöd

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker förslaget om kunskapssammanställningar om elevhälsa och stöd. Vi anser dock att det krävs mer för att öka måluppfyllelsen för elever med autism. Under 7.7.2 En förtydligad reglering av elevhälsans uppdrag diskuterar vi kring skolmiljöns betydelse men menar också att faktumet att det inte tas fram någon nationell statistik över elever med funktionsnedsättning och hur de klarar skolan är en stor brist. Med framtagande av sådan statistik skulle relevanta myndigheter få en bild av läget och utifrån resultatet kunna analysera och därefter kunna sätta in adekvata åtgärder som riktar sig specifikt mot elevgruppen med funktionsnedsättningar. Bristen på statistik resulterar även i att elever med funktionsnedsättning går under radarn i viktiga frågor som rör framtidens riktning för svenska skola.

6.6.2 Stöd för utredning om särskilt stöd

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker förslaget om stöd för utredning om särskilt stöd.

7 Tillgång till elevhälsan

7.6 Förslag om obligatorisk redovisning av tillgång till personal inom elevhälsan

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker förslaget om obligatorisk redovisning av tillgång till personal inom elevhälsan.

7.7.2 En förtydligad reglering av elevhälsans uppdrag

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker förslaget om en förtydligad reglering av elevhälsans uppdrag. Vi tycker förslaget om att elevhälsans arbete ska bedrivas på individ-, grupp- och organisationsnivå samt ske i samverkan med övrig personal på skolan är ett steg i rätt riktning. Likaså är det positivt att elevhälsan ska bidra till skolans kvalitetsarbete. Trots dessa förslag menar vi ändå att detta inte är tillräckligt.

Vi anser för det första att skollagen behöver förtydligas när det gäller krav på en fungerande skolmiljö för alla elever. Dessutom måste det ställas tydligare krav både på huvudman och rektor. Huvudmannen ska tillse att rektor får förutsättningar att på skolnivå utforma tillgängliga skolmiljöer, det vill säga att skolmiljön ska fungera både pedagogiskt, socialt och fysiskt för alla elever. På övergripande nivå anser vi att det måste ställas krav på huvudmannen att skolor byggs och utformas

efter principen om universell utformning, det vill säga att från början skapa miljöer som fungerar för så många som möjligt. Idag gäller principen om särskilning i befintlig miljö istället för att göra rätt från början.

Det framgår av en rad rapporter att elevhälsans arbete idag präglas av ett reaktivt arbetssätt snarare än att arbetet är förebyggande och främjande trots att skollagen redan idag anger att så ska vara fallet. Detta får stora negativa konsekvenser för elevgruppen med autism. Många med autism är sensoriskt överkänsliga till exempel när det gäller ljud, ljus och dofter. Hjärnan har inte förmåga att sälla bort intryck vilket får till följd att individen snabbt blir överbelastad och därmed utmattad. Det får till följd att skolmiljön i sig utgör ett hinder för eleverna. Vi menar att större fokus måste läggas på att bygga skolor och skapa fungerande skolmiljöer för alla elever, också för elever som har den här känsligheten. Idag bidrar brister i själva skolmiljön till att elever med autism inte kan vara i skolan.

För det andra hade vi även velat se skollagsförslag som tydligare öppnar upp för andra professioner inom elevhälsan. Det gäller till exempel arbetsterapeuter. Deras arbete utgår från individen i relation till miljön och utgör ett bra komplement till bland annat specialpedagogens arbete.

För det tredje anser vi att det krävs en specialisering när det gäller autism – en speciallära-riktning mot autism, vilket saknas idag. Se vidare under 6.4.2 Krav på förbättrade möjligheter till vidareutbildning till specialpedagog och speciallärare.

7.7.3 En numerär reglering av en acceptabel lägstanivå för tillgång till elevhälsan

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker förslaget om en numerär reglering av en acceptabel lägstanivå för tillgång till elevhälsan men menar, precis som utredningen också uttrycker, att det finns risker och att det bör följas upp noggrant.

Vi vill dock i det här sammanhanget poängtera att skolor har väldigt olika förutsättningar. En fristående resursskola som inriktat sig mot autism passar inte in i den här modellen. De flesta av de här skolorna är små. Man måste föra in en parameter som justerar antalet elever per psykolog, som exempel, också utifrån skolans och elevernas behov, förutsättningar och storlek.

8 Bedöma och stödja kunskapsutveckling i grund- och gymnasieskolan

8.5.1 En garanti för tidiga stödinsatser ska införas i grundsärskolan

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker förslaget om att en garanti för tidiga stödinsatser ska införas i grundsärskolan.

8.5.2 Stöd till huvudmännen vid implementering

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker förslaget om stöd till huvudmännen vid implementering av en garanti för tidiga stödinsatser i grundsärskolan.

8.6.1 Stöd för bedömning i ämnen och ämnesområden

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker förslaget om stöd för bedömning i ämnen och ämnesområden i grundsärskolan.

8.6.2 Didaktisk inriktad kompetensutveckling

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker förslaget om didaktisk inriktad kompetensutveckling.

8.6.3 Kompetensutveckling om flexibel utbildning

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker förslaget om kompetensutveckling om flexibel utbildning.

8.6.4 AKK och digitala lärverktyg förs samman i utbildningsinsatser

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker förslaget om AKK och digitala lärverktyg förs samman i utbildningsinsatser.

8.6.5 Kompetensutveckling för elevassistenter

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker förslaget om kompetensutveckling för elevassistenter men menar att behovet är detsamma för grund- och gymnasieskolan där det idag även finns många elevassistenter. Således borde adekvat kompetensutvecklingen även ske för elevassistenter i alla skolformer. Vidare är det självklart viktigt att kompetensutvecklingen innehåller relevant kunskap utifrån de funktionsnedsättningar eleverna har och som en elevassistent arbetar med.

9 Flexibilitet och benämningar i grund- och gymnasiesärskolan

9.4.1 Förslag till nya timplaner

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker förslaget till nya timplaner.

9.4.2 Möjlighet att läsa modernt språk i grundsärskolan

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker förslaget om möjlighet att läsa modernt språk i grundsärskolan.

9.4.3 Utökad undervisningstid i ämnesområden

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker förslaget om utökad undervisningstid i ämnesområden.

9.5.1 Rektor ska besluta om fördelning av undervisningstid på individuella program i gymnasiesärskolan

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker förslaget om att rektor ska besluta om fördelning av undervisningstid på individuella program i gymnasiesärskolan.

9.5.2 Reducerad undervisningstid blir ny stödform på individuella program i gymnasiesärskolan

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker förslaget om att reducerad undervisningstid blir ny stödform på individuella program i gymnasieskolan.

Det är dock problematiskt kring hur både anpassad studiegång och reducerad undervisningstid används idag. Dessa stödformer ska betraktas som en allra sista åtgärd då inga andra anpassningar och stödinsatser fungerat. Den bild Autism- och Aspergerförbundet har är att man ibland tar till de här åtgärderna utan att först ha provat om andra anpassningar och stöd fungerar. Det indikerar att skolan inte gjort rätt insatser för att få det att fungera för eleven. Att ta bort ämnen försämrar möjligheten för eleven att få fullständiga betyg till exempel.

För elever i särskolan finns dessutom risk att man inte får en tillräckligt god kunskapsgrund att stå på. Detta är särskilt viktigt. Om man reducerar tiden bör detta kompenseras på något vis. Ett förslag är att man ser över möjligheten att förlänga gymnasiesärskolan med ett femte år i sådana fall.

9.6.1 Intellectuell funktionsnedsättning ersätter utvecklingsstörning

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker förslaget om att intellektuell funktionsnedsättning ersätter utvecklingsstörning.

9.6.2. Skolformerna byter namn till anpassad grundskola och anpassad gymnasieskola

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker förslaget att skolformerna byter namn till anpassad grundskola och anpassad gymnasieskola.

9.6.3 Benämning träningskola tas bort

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker förslaget att benämningen träningskola tas bort.

9.6.4 Ny benämning på specialisering inom speciallärarutbildningen

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker förslaget om ny benämning på specialisering inom speciallärarutbildningen. Vi anser dock att behovet av en speciallärarinriktning mot autism även behövs inom särskolan (se vidare 6.4.2 Krav på förbättrade möjligheter till vidareutbildning till specialpedagog och speciallärare).

10 Överklagandemöjlighet vid beslut om att inte flytta en elev till högre årskurs

10.3 Förslag om överklagande av beslut att inte flytta till högre årskurs eller gå om en årskurs

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker förslaget om överklagande av beslut att inte flytta till högre årskurs eller gå om en årskurs.

11 Könsuppdelad undervisning och utbildning

11.3 Det befintliga regelverket om könsuppdelad undervisning är tillräcklig

Autism- och Aspergerförbundet tillstyrker förslaget om att det befintliga regelverket om könsuppdelad undervisning är tillräcklig.

Aktuell skolsituation för barn och elever med autism

Skolsituationen för barn och elever med autism är prekär. Enligt Autism- och Aspergerförbundets Skolenkät 2020 når endast 37 procent målen i svenska, engelska och matematik, vilket är en försämring i jämförelse med våra skolenkäter 2018 och 2016 då motsvarande siffra var 44 procent. Även frånvaro av andra orsaker än sjukdom och giltig frånvaro är högre nu än tidigare. I år anger 56 procent att barnet har frånvaro i någon grad vilket är en ökning med fyra procentenheter sedan 2018. Redan i lågstadiet har mer än hälften av barnen någon frånvaro. Den långvariga frånvaron ökar. Flickor har högre frånvaro men det är fler pojkar som har längre sammanhängande frånvaro. 44 procent anger att det finns en plan för återgång till skolan men endast 10 procent menar att den planen fungerar. Orsakerna till frånvaro är främst brist på autismspecifik kompetens, brist på stöd i sociala situationer och brist på stöd i lärsituationen.

I årets enkät kan vi dock se att fler får stöd än tidigare, hela 91 procent, vilket är glädjande. Däremot får bara hälften ett stöd som fungerar och ungefär lika många anger att man följer upp stödet. Vi kan också genomgående se att brister i skolmiljön har negativ påverkan på elever med autism.

Slutligen visar enkäten på genomgående könsskillnader till exempel när det gäller barnets trivsel, samverkan med skolan och hur man ser på skolans ansvarstagande. Föräldrar till pojkar är betydligt nöjdare än föräldrar till flickor.²

² Autism- och Aspergerförbundets Skolenkät 2020 samt tidigare skolenkäter: <https://autism.se/skolenkater>

I enkätens frsvar finns många som vittnar om att barnets skolgång blivit bättre när de bytt till ett mindre sammanhang till exempel en kommunal eller en fristående resursskola. Frisvaren vittnar också om de negativa konsekvenserna bristerna i skolgången får: barn blir utmattade och utbrända, får sämre psykisk hälsa: ångest, depressioner och sömnbrist. Barn och unga med autism är överrepresenterade inom tvångsvården. Bakomliggande faktorer är inte sällan att problemen startat på grund av de brister som finns i skolan och brister i annat samhälleligt stöd till barnet och familjen.

Stockholm enligt ovan

Ulla Adolfsson, ordförande

genom
Agneta Söder, intressepolitisk utredare
agneta.soder@autism.se